

Tartu Ülikool
Sotsiaal-ja Haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Inna Vesi

KOOLIEELIKUTE EKRAANIMEEDIUMITE TARBIMINE JA LASTEVANEMATE
HOIAKUD, HIRMUD JA REEGLID SEOSSES OMA LAPSE EKRAANIMEEDIUMITE
TARBIMISEGA

Magistritöö

Juhendaja: Merle Taimalu

Läbiv pealkiri: Ekraanimeediumid, laste tarbimine, vanemate reeglid, hoiakud ja hirmud

KAITSMISELE LUBATUD
Juhendaja: Merle Taimalu, PhD

.....

Kaitsmiskomisjoni esimees:

.....

Tartu 2013

Sisukord

Resümee

Abstract

1.	Teoreetiline ülevaade.....	6
1.1	Lapse areng ja ekraanimeediumite mõju	6
1.1.1	Ekraanimeediumite mõju lapse kognitiivsele arengule	7
1.1.2	Sotsiaalne areng ja vägivald meedias	8
1.1.3	Ekraanimeediumid ja mõju lapse füüsilisele arengule ja tervisele	9
1.2	Ekraanimeediumite tarbimine ja selle aeg laste igapäevaelus	10
1.3	Lapsevanemate osaluse tähtsus ja reeglid laste ekraanimeediumite tarbimisele	12
1.4	Vanemate hoiakud ja hirmud seoses laste ekraanimeediumite tarbimisega	14
2.	Metoodika.....	16
2.1	Valim	16
2.2	Mõõtevahend	17
2.3	Protseduur	18
2.4	Andmeanalüüs	18
3.	Tulemused	19
3.1	Laste ekraanimeediumite tarbimine igapäevaelus	19
3.2	Vanemate hoiak ja reeglid seoses oma lapse ekraanimeediumite tarbimisega	22
3.3	Vanemate hirmud seoses lapse ekraanimeediumite tarbimisega	23
4.	Arutelu	25
	Kasutatud kirjandus	31
	Lisad	35

Resümee

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli selgitada, kui palju tarvivad koolieelikud ekraanimeediumeid oma igapäevaelus ning millised on nende vanemate hoiakud, hirmud ja reeglid seoses oma lapse ekraanimeediumite tarbimisega.

Autorile teadaolevalt on koolieelikute kohta selleteemalisi uurimusi vähe tehtud. Varasemad uuringud keskenduvad lastele koolieast alates. Samuti on Eestis vähe tähelepanu pööratud lastevanemate hoiakute, hirmude ja reeglite uurimisele seoses oma lapse ekraanimeediumite tarbimisega. Magistritöös püstitati 5 hüpoteesi:

H1 Vanema haridustaseme ja laste ekraanimeediumite tarbimisele seatavate reeglite vahel (vanemate endi hinnangul) on seos

H2 Vanemate poolt seatud reeglid lapse ekraanimeediumite tarbimisele on seotud nii ajaliste, kui ka sisuliste piirangutega.

H3 Vanema positiivne hoiak lapse ekraanimeediumite tarbimisele on seotud sisuliste piirangute seadmisega (vanemate hinnangute järgi)

H4 Vanemate negatiivne hoiak lapse ekraanimeediumite tarbimisele on seotud ajaliste piirangute seadmisega (vanemate hinnangute järgi)

H5 Vanemate hirmud seoses lapse ekraanimeediumite tarbimisega on poiste ja tüdrukute puhul erinevad

Uurimuses osales 116 lapsevanemat, kel on 3 – 6 aastased lapsed. Ankeet koosnes kahest osast: Laste ekraanimeediumite tarbimine ja vanemate reeglid, hoiakud ning hirmud seoses oma lapse ekraanimeediumite tarbimisega.

Leiti, et koolieelikud on aktiivsed ekraanimeediumite tarbijad. Reeglite seadmine ei ole seotud vanemaharidustasemega. Vanemate poolt lapse ekraanimeediumite tarbimisele seatud reeglid, on seotud nii ajaliste, kui ka sisuliste piirangutega. Vanema positiivne hoiak ei ole seotud sisuliste piirangute seadmisega. Vanema negatiivne hoiak ei ole seotud ajaliste piirangutega. Vanematel esineb hirme seoses oma lapse ekraanimeediumite tarbimisega. Vanemate hirmudes esineb erinevusi poiste ja tüdrukute puhul.

Märksõnad: koolieelik, ekraanimeediumite tarbimine, ekraanimeediumite mõju, vanemlikud reeglid, hoiakud, hirmud.

Abstract

The aim of the current study was to examine preschoolers daily screen medium use and to find out the attitudes, fears and rules of their parents.

According to the author there are only few studies on this topic. Previous studies focus on the school children.

In Estonia, there has been paid little attention to finding out parents' attitudes, fears and rules according to their child's screen medium use. Current master's thesis raised five hypotheses:

H1 Parents' educational level and the rules for children screen medium use were related (according to parents)

H2 Children's screen medium consumption rules set by parents was related in terms of time and substantive restrictions

H3 Parents' positive attitude toward children's screen medium consumption was related to setting the substantive restrictions (according to the parents)

H4 Parents' negative attitude toward children's screen medium consumption was related to setting the time restrictions (according to the parents)

H5 Parents' fears according to the children's screen medium consumption were different for the boys and girls

Participants of this study were 116 parents, with 3 to 6 years old children. The questionnaire consisted of two parts: children's screen medium consumption and parents' rules, attitudes and fears in terms of their child's screen medium consumption.

The result of this study showed that the preschoolers were active users of screen medium. Setting rules was not related to parents' educational level.

The rules set by parents for screen medium consumption were related to time and substantive restrictions. Parents' positive attitude was not related to setting the substantive restrictions.

There were also no relations between parents' negative attitude and time restrictions. The results revealed that parents' had fears in terms of their children's screen medium consumption. Parents' fears were different according to boys and girls.

Keywords: preschool children, consumption of screen medium, influence of screen medium, parental rules, attitudes, fears.

Sissejuhatus

Viimaste aastate jooksul on toimunud väga kiired muutused info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arengus ja see on mõjutamas ka laste kasvukeskkondi. Levivad nõnda nimetatud „uued meediumid“ (McQaili, 2000) ehk kaabel- ja digitelevisioon, internet, dvd/video. Kask (2013) leiab, et infoühiskonna kiire arenguga suureneb ühiskonnas ka meedia roll, mis loob eelduse ja tõstatab vajalikkuse meediatekstide kirjaoskuse kujunemiseks täiskasvanuil ning nende oskuste ning teadmiste vahendamise lastele.

Käesolevas töös ongi tähelepanu all nn. „uued meediumid“ ning nende tarbimise osakaal eelkooliealiste laste seas.

Uute meediumite loetellu kuulub mitmeid erinevaid komponente ning nende pidev loetlemine töös oleks ebaotstarbekas ja seetõttu kasutatakse magistris töös selle asemel mõistet ekraanimeedium. Ekraanimeediumite all peetakse silmas digitehnoloogilisi lahendusi (Vinter, 2013), millel on ekraan ning mille kaudu on võimalik ekraanilt toimuvat passiivselt jälgida.

Töös püütakse välja selgitada lapsevanemate hoiakud, reeglid ja hirmud seoses laste ekraanimeediumite ja tarbimisega, sest kiire info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arenguga muutub ka väikeste laste kasvukeskkond ja see seab lastevanemate ette keerulised ülesanded, mis on seotud oma lapse ekraanimeediumite tarbimise juhendamises.

Töö teoreetilises ülevaates keskendutakse peamiselt kodudes kasutusel oleva peamise ekraanimeediumi ehk televiisori tarbimisele lapse poolt, kuid empiirilises osas, küsitakse telerile lisaks ka teiste laste poolt tarbitavate ekraanimeediumite kohta.

Mitmed meediauuringud (Kaiser Family Foundation Study 2010; Eurobaromeeter 2010; Emor 2012) kinnitavad, et enamlevinud ekraanimeedium kodudes on jätkuvalt teler. T.Hiob toob välja, et telerist ja arvutist saavad peagi täiesti kattuvad meediumid (Hiob, 2006). 2012 aastal Samsung Smart Co poolt läbi viidud uuringus (Samsung Smart TV uuring, 2012), nimetasid Eesti elanikud (89% vastanuist) telerit tähtsaimaks koduelektroonika seadmeks ning nad sooviksid, et saaksid teleris kasutada multifunktsionaalseid rakendusi, mis võimaldaksid integreerida telerit internetiga, seega on tehnoloogia arengus suund, et telerist on saamas perekondlik interaktiivne meelelahutuskeskus.

Täna lastevanemate ülesanded, mis on seotud lapse juhtimisega digitaalse meedia ruumis on rasked tänu põlvkondlikele erisustele (Vinter, 2013). Vanema põlvkonna meediakogemused on seotud üldtuntud meediumitega nagu televisioon, raadio, film, fonogramm jm., kuid uute meediumite tulekuga võib välja tuua ka erinevuse endiste ja uute meediumite vahel. McQuaili (2000) seletab, et peamine erinevus uute ja klassikaks saanud meediumite vahel on uute meediumite suuremas personaalsuses, mitmekesisuses ning interaktiivsuses.

Livingstone toob välja, et uute meediumite interaktiivsus võib olla põhjuseks, et vanematel võib olla raske oma lapsi uue meedia tarbimisel juhendada, sest neil endil puuduvad kogemused interaktiivsete meediumitega (Livingstone, 2011). Mitmed uurijad (Livingstone, Haddon 2009; Vinter, 2013) toovad välja oletuse, et ekraanimeediumite kasutamine võimaldab lastele teatud eeliseid võrreldes vanematega, sest lapsed tunnevad end teadlikemana kui nende vanemad (Vinter, 2013). See aga on ohtlik tendents, sest see võib suurendada meediast tulenevate riskide ohtu laste arengule. Arvestades aega, mida lapsed ekraanimeediumite ees veedavad ja meediasisu küllust, on siiski vähe tähelepanu pööratud sellele, kuidas lapsevanemad oma lapse uue meedia tarbimisse suhtuvad.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli selgitada, kui palju tarbivad koolieelikud ekraanimeediumeid oma igapäevaelus ning millised on nende vanemate hoiakud, hirmud ja reeglid seoses oma lapse ekraanimeediumite tarbimisega.

Magistritöö koosneb neljast 4 osast:

Esimeses osas antakse teoreetiline ülevaade teemast kirjandusallikate põhjal. Välja tuuakse ekraanimeediumite tarbimise võimalikud mõjutused lapse arengule, laste meediatarbimise ajaline osakaal laiemas plaanis ning ülevaade lapsevanemate rollist, nende reeglitest, hoiakutest ja hirmudest seoses laste ekraanimeediumite tarbimisega. Teises osas kirjeldatakse uurimistöö metoodikat. Kolmandas osas esitletakse käesoleva uurimuse tulemusi ning neljandas osas arutelu koos järeldustega ning esitatakse ka töö praktiline väärtus ja piirangud.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1 Lapse areng ja ekraanimeediumite mõju

Meedia tarbimine pole lihtsalt süütu meelelahutus. Erinevatel aegadel tehtud rohked uurimused näitavad, et meedia mõju on sügavam ja mitmetahulisem, puudutades peaaegu kõiki inimlikke baasvajadusi nagu turvalisus, eneseaustus, tervis, eneseteostus jms. (Vinter, 2011). McQuaili (2000) seletab, et meedia mõju liike on mitu, kuid tavaliselt eristatakse käitumuslikke, emotsionaalseid ning kognitiivseid.

Koolieelikute arengut iseloomustatakse, kui kiiret vaimse arengu perioodi, sest laps alles õpib oma tundeid ja mõtteid juhtima ning nendest aru saama. Esimesel kolmel eluaastal toimus kiire mootorika areng ja kolmandast eluaastast algab käte ja kehaliikmete peenmootorika ning nägemisteravuse ja plastilis-ruumilise nägemise areng (Butterwoth & Harris, 2002).

Lapse arengut koolieelses aitavad selgitada mitmed arengupsühholoogilised teooriad nagu Piaget, Vögotski, Ericsson, Bandura jt. (Kivi, Sarapuu, 2005). M.Veissoni sõnul on eri teooriatele tuginedes võimalik väita, et lapse areng on nii bioloogiline, kui ka sotsiaalne ning kultuuriline protsess, mille jooksul toimuvad korrapärased muutused läbi küpsemise ja õppimise (Veisson, Veispak, 2005). Teadustöodes, mis puudutavad mingi objekti või nähtuse mõju uuringuid lapse arengule, eristatakse peamiselt kolme arengu komponenti, milleks on: kognitiivne areng, sotsiaalne areng ja füüsiline areng.

Käesolevas töös tuuakse välja võimalikud negatiivsed ja positiivsed mõjutused seoses ekraanimeediumite tarbimisega lapse arengu eelpool nimetatud arengukomponentide kaudu.

1.1.1 Ekraanimeediumite mõju lapse kognitiivsele arengule

Erinevad uurijad on välja toonud, et lapse kognitiivse arengu seisukohalt negatiivsed mõjutused on vägivaldne meediasisu, seksuaalne meediasisu, tarbimisele õhutavad reklaamid, passiivne eluviis, fiktsioonide loomine ja positiivsetest mõjuritest võiks välja tuua õppimist, informatsioonihankimist, meelelahutust ja lõõgastust (Vinter, 2010).

Mitmed uurijad (Elkind, 2007; Patzlaff, 2003; Mistry, Minkovitz, Strobino & Borzekowski, 2007) tõdevad, et teleriekraanilt nähtav võib lapse meeli köita, kuid kognitiivsele arengule avaldab see pigem negatiivset mõju, sest lapsed vajavad normaalseks arenguks erinevaid reaalseid elukogemusi. Van Evra rõhutab, et lapsed õpivad kõige paremini läbi aktiivse kaasalöömise, sotsiaalsuse ning verbaalsuse vastastikusest toimest ning kogemuste katsetamisest (van Evra, 2007). Uuringud (Fujioka, Austin, 2002) kinnitavad ka meedia negatiivset mõju lapse keeleliste oskuste ning lugemisoskuste kujunemisele.

Meedia mõju võib olla mitmesugust ning selle kindlat panust on väga keerukas hinnata (McQuaili (2000).

Vanemate põlvkondadega võrreldes on tänaste laste kasvukeskkond erinev varasemate põlvkondade omast ja selle põhjuseks on kommunikatsiooni- ja infotehnoloogia kiire areng. Täna lapsed tunnevad erinevaid tehnoloogilisi lahendusi paremini, kui varasemad põlvkonnad (Vinter, 2010). Seetõttu oleks oluline teada, kuidas tehnoloogilised uuendused lapse arengule kasuks saavad olla.

Positiivsetest mõjuritest saab välja tuua õppimise, informatsiooni hankimise ja meelelahutuse ning lõõgastuse (Baydar, Kağıtçıbaşı, Küntay & Gökşen, 2008). T. Hiobi sõnul teeb televaatamise positiivseks just lastele mõeldud kasvatusliku ja haridusliku sisuga saated, mis soodustavad lapse maailmapildi kujunemist (Hiob, 2006). Fisch (2004) toob välja, et hariva sisuga saated mõjutavad positiivselt laste kognitiivset arengut ning prosotsiaalseid oskusi nagu sõbralikkus ja koostöövalmidus. Haridusliku sisuga saated võivad mõjuda positiivselt laste akadeemiliste oskuste edendamisele ning loovuse avaldumisele (Wright, et al., 2001). Teletarbimise mõju loovusele on uurinud Valkenburg ja van der Voort (1994) ja nad leidsid, et harivad telesaated stimuleerivad unistamist, fantaseerimist ning loovat mõtlemist. Lemish (2007) selgitab, et ebasobiv ekraanimeediumi sisu pärsib lapse loovat mängu ja meediatarbimise tõttu kannatab aeg, mida laps peaks kulutama teistele palju enam arendavamatele tegevustele. Hiob leiab, et kui laps tarbib ekraanimeediumist harivaid lastesaateid ja tal jääb sellest aega üle ka teisteks, aktiivseteks tegevusteks ja mängudeks, siis jääb ka loovuse arenguks küllalt aega ning vaimne tasakaal lapse arengus ei kahjustu (Hiob, 2006).

Eelpooltoodule tuginedes, võib väita, et lapse kognitiivse arengu toetamiseks on lapsel vaja eelkõige reaalse elu kogemusi. Ekraanilt nähtu põhjal võib lapsel olla raske eristada fiktsiooni tõelisusest ning lapse mõtlemisprotsesside areng võib aeglustuda ning kahjustuda, see omakorda võib viia kallutatud ja ebaadekvaatse maailmapildi kujunemiseni ja ebaturvalisuse tekkimiseni, halvematel juhtudel ka lapse kliinilise haigestumiseni. Mida teadlikumad on lapsevanemad meedia olemusest, seaduspärasustest ja toimimisviisidest, seda enam suudavad nad hinnata meedia mõju laste vaimsele arengule.

1.1.2 Sotsiaalne areng ja vägivald meedias

Wartella, Olivarez, Jennings (1998) ütlevad Bandura sotsiaalsele õppimisteeooriale viidates, et lapsed õpivad käitumist ka meedia vahendusel. Vinter (2013) viitab Bandura ja Võgotski teooriatele tuginedes ja nende põhiseisukohti kokkuvõttes, et meedia teel ehk juhusliku vaatluse teel õppimist on võimalik suunata, kui laste kokkupuuted ekraanimeediumitega on vanemate poolt teadlikult ettevalmistatud ning toetatud, et siis sel moel meediakirjaoskuse kujunemisele abiks olla.

Meedia seoseid vägivallaga on uuritud väga palju (McQuaili, 2000). Enamus uurimusi kinnitab, et vägivalda kujutamine televisioonis on jätkuvalt kõrge või koguni kasvanud (Mustonen, Pulkkinen, 2003). Wilson, Smith, Potter (2003) analüüsisid 23 rahvusvahelist telekanalit ja tõid selle põhjal välja, et ka lastesaadetes esineb palju vägivalda (Mustonen, Pulkkinen, 2003). Paljud uurimused kinnitavad laste nähtud meediavägivalla seoseid agressiivse käitumisega (Huesmann, Moise-Titus, Podolski, Eron, 2003; C.A.Anderson. L.Berkowitz, E.Donnerstein, L.R.Huesmann, Johnson, Linz, 2003; Hassan, Osman, Azarian, 2009).

On ka uurimusi (Thakkar et al., 1999), milles ei ole avastatud olulist seost meediavägivalla nägemise ning agressiivse käitumise vahel.

Mitmed uuringud (Cantor, 1990, 1994, 1996; Smith, Wilson, 2002; Owens, Maxim, McGuinn, Nobile, Msall, Alario, 2006; Kraav, Taimalu 2006) viitavad sellele, et telesaated võivad tekitada lastel hirme, millega neil on raske toime tulla.

Vaatamata rohketele debattidele meediavägivallast ning arvukatele uurimustele, rõhutatakse siiski ka seda, et vägivalla nägemise ja vägivaldse käitumise seoseid mõjutab ka hulk kontekstitegureid ja ka vaatamisolukord (McQuaili,2000).

Eelnevale tuginedes võib väita, et vägivaldsed saatesisud võivad esile kutsuda laste agressiivset käitumist ning rohke meediavägivalla jälgimine võib mõjuda negatiivselt lapse arengule s.h. ka sotsiaalsele arengule.

1.1.3 Ekraanimeediumid ja mõju lapse füüsilisele arengule ja tervisele

Laste füüsilise arengu normaalseks tagamiseks on vaja, et laps palju liiguks. Kline (2005) on leidnud, et laste kehaline aktiivsus on märgatavalt langenud tänu tehnoloogilistele uuendustele. Austraalias läbi viidud uurimused (Cameron, et.al., 2003) väidavad, et füüsiline passiivsus on tugevas korrelatsioonis rasvumisega. Hiobi (2006) sõnul on isegi väidetud, et tänased lapsed võivad olla esimene põlvkond, kelle eluiga on lühem kui eelmistel, ja seda just

tänu ülekaalulisuse tõttu. Mitmed uuringud (Kline 2005; Mehta, Coveney, 2007; Kelly et al., 2010), kinnitavad, et eriti mõjutavad tervisekäitumist just meedias esinevad reklaamid. Uuringud kinnitavad, et toidureklaamid mõjutavad laste toidueelistusi, ostukäitumist ja tarbimist (Kelly, et al., 2010). Lisaks eeltoodule on Ameerika lastearstid (AAP 2001) hoiatanud ka muudest kliinilistest probleemidest ning muuhulgas on teatatud, et palju ekraanide ees istunud lastel, on osa silmanärve vähemarenenud, sest koormust on saanud vaid osa silmast, mille tõttu on vähenenud ka nende laste käelised oskused.

Seega ekraanimeediumite liigne tarbimine võib põhjustada füüsilise aktiivsuse vähenemist ja ülekaalulisusest tulenevat rasvumist ning tekitada ka muid terviseprobleeme lastel, mis nende füüsilise arengu seisukohalt võivad mitmeid probleeme tekitada ka hilisemas elus.

1.2 Ekraanimeediumite tarbimine ja selle aeg laste igapäevaelus

Taimalu ja Kraav (2004) tõdevad, et ühiskonnas viimastel aastatel toimunud muutused, nagu kiirenenud elutempo, vanemate suurenenud töökoormus ning tehnoloogia kiire areng on tinginud ka muutusi perede väärtushinnangutes ning selle tulemusel on ka meedia roll laste elu mõjutajana tõusnud.

Mitmed uuringud (Lahikainen, Partanen, Roine, Valkonen, 2003; Vandewater, Bickham, Lee, Gunning, 2005) tõendavad, et laste televaatamine võrreldes 1990- ndate aastatega on suurenenud ning lapsed vaatavad telerit üksi ning vanemlik kontroll on nõrk ja piiranguid seatakse vähe. Uuringud on peamiselt keskendunud lastele vanuses alates 7 eluaastast, sest arvatakse, et kuni selle eani pole tegemist eriti tõsise auditooriumiga. Kuid just kuni 6 aastaste laste teletarbimine on oluliselt kasvanud ja uurimusi, kus keskendutaks just sellele vanusele on vähe (Kaiser Family Foundation Study, 2003, 2010). Suurem osa laste meediakasutusest leiab aset kodudes. Alexander (2011) väidab, et USA kodudes veedavad lapsed ja noored keskmiselt 6,5 tundi päevas mingi meediumiga, ent nende ajakulutuses on domineerivaim teler, mille keskmiseks tarbimiseks on 3,51 tundi päevas (Calvert, Wilson, 2011).

Tüüpilises Ameerika kodus on Nielsen Media Research (2005) andmetel teler sisse lülitatud üle 8 tunni päevas.

Erinevad uuringud kinnitavad, et lapsed viibivad erinevate ekraanide mõjuväljas oluliselt rohkem, kui nad seda teadlikult vaatavad, sest kodudes mängib teler kogu aeg või enamuse ajast (Rideout, Vandewater, Wartella, 2003, 2007). Lorch (2007) toob välja, et pidev

laste ekraanide mõjuväljas viibimine on seotud laste kehvemate kognitiivsete tulemustega. Seega ka kaudne vaatamine ehk ekraanimeediumi mõjuväljas viibimine ei tule laste arengule kasuks.

Mitmed uuringud on välja selgitanud, kui palju erinevas vanuses lapsed veedavad aega erinevate ekraanide ees. Kaiser Family Foundation (2010) poolt läbiviidud uuring (Rideout, Foehr, Roberts, 2010) kinnitab, et lapsed 8-18 aastat veedavad erinevate ekraanide ees mitte vähem kui 4,5 tundi ööpäevas. Vandewater et al., (2005) uuris kuni kuueaastaseid lapsi ja kinnitab, et need vaatavad ekraanimeediumit keskmiselt 6,3 kuni 9,1 tundi nädalas. Lõuna-Austraalia lapsed vaatavad ekraanimeediumit keskmiselt 3 tundi päevas (Mehta, Coveney 2007). Ofcomi uuring (2011) kinnitab, et lapsed vanuses 4-15 aastat vaatavad nädalas ekraanimeediumit keskmiselt 17,34 tundi.). Jordan et al., (2006) teatasid, et laste ekraanimeediumite tarbimise aeg suurenes märgatavalt nädalavahetustel.

Viimased Eestis läbiviidud uurimused (Raudsepp 2012) kinnitavad, et alla kuueaastaste laste puhul keskmine ekraanimeediumi lahtiolekuaeg kodudes on tööpäeval 3,8 tundi ja puhkepäeval keskmiselt 6,3 tundi päevas.

Viimasel aastakümnel on elektroonilise meedia arvukus kodudes suurenenud. Varem kodudes olnud ühele ekraanimeediumile on lisandunud teisigi. Mõned andmed (Rideout, Foehr, Roberts, (2010) kinnitavad, et kuni 75% USA laste kodudest on telereid kolm või enamgi ning kolmandikul lastest on teler oma magamistoas. Eestis on seda tendentsi kinnitanud Kraavi ja Taimalu (2006) poolt läbiviidud uurimus. Samad uurimused kinnitavad ka, et seoses sellega tekib lastel ka suurem võimalus kontrollimatult tarbida ekraanimeediumi sisu, mis pole neile eakohane. Suurem vabadus ekraanimeediumi kasutamiseks ning tarbimiseks võib suurendada ka soovimatuid meediamõjusid.

Fakt, et väikesed lapsed pääsevad väga kergelt ligi elektroonilisele meediale on kinnitust leidnud uurimuses (Vandewater, Rideout, Wartella, et al., (2006), kus toodi välja, et paljude laste magamistubades on teler ja vhs/dvd seadmed ning lapsed võivad neid iseseisvalt käsitseda. Vanemate poolt toodi põhjuseks, et see vabastab teised telerid, millest teised pereliikmed saavad vaadata neile meelepäraseid saateid ning ka hoiab see ära selle, et laps ei tegele kodust väljas millegi halvaga, vaid on kodus ning tema tegevused on kontrolli all. Ka tõi sama uurimus välja, et laste elektroonilise meedia tarbimise aeg ületab üle poole juhtudest AAP (American Academy of Pediatrics (2001) suunised ning laste suhe elektroonilise meediaga muutub enam isoleeritumaks.

Alison Alexander (2011) kinnitab, et trend vaadata telerit üksi liigub tõusvas joones. Calvert ja Wilson (2011) põhjendavad seda trendi sellega, et pereliikmete sisu eelistused

programmidele on erinevad ja see tähendab, et kui majapidamises on mitmeid meediume, eelistatakse eraldi vaatamist, sest eelistused programmidele on erinevad.

Erinevate riikide valdkonna spetsialistid on oma kontekstist sõltuvalt andnud ajalisi ning ealisi soovitusi telerivaatamise piiramisele. AAP (American Academy of Pediatrics) juhib tähelepanu, et alla kaheaastaseid lapsi ei maksaks ekraanide ette seada ja ning kaheaastasest alates võiks ekraanimeediumitega kokkupuude mitte ületada 2 tundi päevas (AAP, 2001). Soomes on vastavad soovitused karmimad ja nii soovitatakse 5-6 aastastele lastele piiriks 1,4 tundi (Lahikainen, Valkonen, Pennonen 2005).

Eestis on laste ekraanimeediumite tarbimisele antud soovitustes lähtutud AAP (2001) soovitustest.

1.3 Lapsevanemate osaluse tähtsus ja reeglid laste ekraanimeediumite tarbimisele

Kuurme sõnul puuduvad lastel meediasisu iseseisvaks tõlgendamiseks analüüsiv mõtlemisvõime ja meediakirjaoskus (Kuurme, 2000). Kask (2013) toob välja, et kommunikatsiooniprotsessis on kõige olulisem, et inimesel oleks eelteadmised meediatekstide mõistmiseks. Ugur (2012) rõhutab, et meediatekstide lugemine eeldab ka võimet kriitiliselt neid lugeda ning kriitilise analüüsi oskused peaksid olema automaatsed ja harjumuspärased. See suurendab vajadust asjatundliku juhendamise järele. Samas rõhutatakse (Rompaey, 2007), et vanemate endi meediatarbimise eeskuju on lastele rollimudeliks, mille põhjal laps oma harjumused kujundab.

Kodu ja lapsevanemad kujundavad laste meediatarbimise harjumusi enamasti isikliku eeskuju kaudu (Livingstone, Haddon, 2009). See tähendab, et lapse jaoks pole olulised inimesed mitte ainult juhendajad, vaid ka olulised rollimudelid, mis on väga tähtis lapse sotsiaalse õppimise seisukohast. Vinter (2010) leiab, et tegureid, mis laste ekraanimeediumite kasutamisele ja tarbimisele mõju avaldavad on erinevaid, kuid väga oluline on teatava meediatarbimise pädevuse ning kriitilisuse kujundamine lapse esmases kasvukeskkonnas kogetud rollide ja suhete kaudu.

Uurijad Livingstone ja Helsper (2008) toovad mitmetele uurijatele viidates välja vanemliku vahenduse (*parential meditation*) välja kolm peamist strateegiat:

- aktiivne juhendamine (vanem selgitab meedia sisu tarbimise ajal, see hõlmab endas positiivset lähenemist (õpetlikkus), kui ka negatiivset suhtumist (sisu kriitika)
- piirav juhendamine (vanem kehtestab reeglid, mis piiravad meediakasutust)

- kaasav juhendamine e. koosvaatamine (vanem on meediatarbimise juures, jagades seda lapsega, kui ühist tegevust ja kogemust, kuid jättes kommenteerimata sisu ega mõju (Livingstone,Helsper 2008, lk 584) ning
- Vinter (2013) toob oma doktoritöös välja ka neljanda strateegia, milleks on eri uurijate poolt esile tõstetud tehniline juhendamine. Vinter (2013) selgitab, et kõigi nende strateegiate puhul ei saa kõnelda meediakirjaoskuse kujundamisest ning kõige sobivam strateegia meediakasvatuse seisukohalt oleks aktiivne juhendamine.

Mitmed uurimused on välja toonud, et paljudel lastel puuduvad reeglid seoses ekraanimeediumite tarbimisega (Rideout, Foehr, Roberts, 2010). Eestis läbiviidud uurimuses (Taimalu, Kraav, 2006) kinnitati, et lapsed on palju ekraani mõjuväljas ning sageli üksi, ilma vanema selgitusteta ja see suurendab nende ebatavalisust. Vanematega koos ühises meediaväljas viibimine ei pruugi alati tagada adekvaatset maailmamõistmist.

Soome sotsiaal- ja kasvatusteadlased (Paavonen, Roine, Lahikainen, Pennonen, 2009) leiavad, et ka koosvaatamise ajal ei pruugi vanematel olla nii palju aega, et lastele kõike mida tarvis selgitada ja nad soovivad kombineerida aktiivset ja piiravat juhendamist. Soomes soovivad kasvatusteadlased televaatamist ja arvutikasutust reguleerida pigem sisust, kui ajast lähtudes ja nad leiavad, et mõistlik oleks reeglite osas lapsega läbi rääkida ja kokkuleppele jõuda (Hiob, 2006).

Roine, Valkoinen, Lahikainen (2005) toovad välja, et paljudel lastel on oma isiklik teler oma isiklikus ruumis ning nende laste puhul täheldati enam ekraanimeediumi tarbimist ning nõrgemat vanemlikku kontrolli, kui laste puhul, kes jagasid meedia aega ja ruumi teiste pereliikmetega.

Ofcomi uuring (2011) toob välja, et laste ekraanimeediumite liigse tarbimise takistamiseks seavad vanemad reegleid, mis sisaldavad endas piiranguid nii ajast kui ka sisust lähtuvalt. Samas uuringus teatavad vanemad (47%), et nad ei teosta kontrolli laste reeglitest kinnipidamise osas (Ofcom, 2011).

Ameerikas uuriti väikelaste (0-6 aastat) meediakasutuse normeerimist, sellele vanemate poolt kehtestatud reegleid ja selle regulatsiooni tulemusi. Selgus, et seatud reeglid kehtivad peamiselt teleri ees veedetud aja (ajalised piirangud) ja saadete sisu (lubatud vaid valitud saated) suhtes. Selgus ka , et Ameerika vanemad tunnevad rohkem muret saadete sisu kui teleri ees kulutatud aja pärast (Vandewater, Seoung-Eun Park, Wartella, Huang, 2005).

Ameerika teadlased L.Carlson, Russell N. Lazniak, A. Walsh (2001) seostasid televaatamise regulatsiooni vanemliku stiiliga (parental style) ja jõudsid tõdemuseni, et

lapsevanem, kes on osavõtlik, hooliv, soe ja seab vastutustundlikult piiranguid, suudab efektiivsemalt toetada lapse maailmapildi mõistmist (Hiob, 2006).

K.Vinter tõi oma doktoritöös (2013) välja, et Eesti lapsevanemad väljendavad digitaalse ekraanimeedia tarbimise puhul kaitsvat suhtumist, kuid jätavad sellest hoolimata lapsi iseseisvalt meediumeid tarbima ja ka omistatakse meediatarbimise juhendamisel olulist rolli õdedele-vendadele.

Seega vanemate reeglid peaksid hõlmama endas eelkõige tihedat lapsega ühises meediaväljas viibimist, kui ka ekraanimeediumite tarbimise limiteerimist ja kontrolli meedia sisu üle. Reeglid seatakse kas ajapiirangutest või sisupiirangutest lähtuvalt. Ainult piirav vahendamine (aja ja sisu reeglid ekraanimeediumi tarbimisele) ei pruugi veel tagada kaitsvat ja kasvatuslikku efekti.

1.4 Vanemate hoiakud ja hirmud seoses laste ekraanimeediumite tarbimisega

Laste ekraanimeediumite tarbimine, ning digitehnoloogiliste vahendite kasutamise oskused ning vajadused on seotud ka vanemate hoiakutega, sest praeguse põlvkonna ning vanema põlvkonna meediakogemused on erinevad (Vinter 2013). Vanemate hoiakud meedia kohta võivad olla mõjutatud „meediapõlvkondlikust“ kuuluvusest ning nende endi meediatarbimise harjumused on seotud laste meediatarbimise aja, kasutamise ja sisuga (Wartella, O'Keefe, Scantlin 2000).

Vandewater et al., (2005) uurimuses toodi välja, et põhiliseks laste ekraanimeediumite kasutamist mõjutavaks teguriks oli vanemate hoiak selle suhtes. Positiivse suhtumisega vanemad, kasutasid ise rohkelt ekraanimeedume ning sellega seoses võimaldasid lastele kergemat ligipääsu elektroonilisele meediale ning ka suuremat tarbimisaega.

Vandewater et al.,(2005) uurimuses toodi välja, et positiivsema hoiakuga vanemad kehtestasid laste ekraanimeediumi tarbimisele enam reegleid, mis olid seotud saadete sisuga, kui vanemad, kelle hoiak oli negatiivne ja piirangud ajalised.

Evans, Jordan, Horner (2011) uurisid, millised on vanemate võimalused ja hoiakud vastavalt APA (2011) suunistele vähendada laste televisiooni tarbimise aega. Selgus, et vanemad isegi, kui nad olid positiivselt meelestatud ja tervitasid mõtet, et laste teletarbimise aega lühendada, pidurdas seda protsessi 3 tüüpilist faktorit:

1. laste negatiivne reaktsioon teleaja tarbimise lühendamisele
2. vanemate suutmatus pakkuda alternatiive

3.takistavad asjaolud mis on seotud muude pereliikmete teletarbimisega ning see tekitab vanemates suurt ebakindlust (Evans et al., 2011 lk.1236 – 1238).

Vanemate hoiakutest, mis on kujunenud mitmete aspektide koostoimel, võib sõltuda, milliseid reegleid lapsevanem oma lapse ekraanimeediumite tarbimisele seab (ajapiirangud või sisupiirangud).

Stephen Kline Kanada Fraseri Ülikoolist kaardistas 2005. aastal Kanada lastevanemate peamised ekraanimeediumite tarbimise hirmud, milleks poiste puhul oli teleris pakutav vägivald. Tüdrukute puhul toodi välja saadete täiskasvanutele suunitlus (*adult content*), mis hõlmas ka seksiga seotud teemad. Tõsteti esile ka telerivaatamist, kui asendustegevust. Ära märgiti veel ka mure seoses istuva/passiivse eluviisiga ning tarbimisele õhutamise (*consumerism*) (Kline, 2005).

Eesti lastevanemate hirmud on kujunenud ning teadvustunud lastevanemate kogemuste ja meedia vahendusel, kuid kuna uuringuid vanemate meediatarbimise hirmudest on vähe, pole ka teada kuivõrd põhjendatud on vanemate hirmud seoses laste meediatarbimisega (Hiob,2006).

Eesti lastevanemad on kurtnud järgmisi hirme, mis on neil kujunenud ning teadvustunud oma kogemuste alusel ning meedia vahendusel:

- . meediast omandatud maailmapildi ehk teisisõnu mitteadekvaatse ja kallutatud maailmapildi kujunemine lastel;
- . vägivaldse käitumise muutumist normiks;
- . loovuse kadumine ja fantaasia vaesumine;
- . laste vähenenud füüsiline aktiivsus;
- . konsumerism (eneseväljenduslik, sümboliliste väärtusega kaupade – teenuste tarbimine. (Hiob, 2006).

Demograafilised tegurid

Varasemates uuringutes (Vandewater, Bickham et al.,(2005); Vandewater, Park, et al., (2005); Vandewater, Rideout, et al.,(2006); Jordan, Hersey, McDivitt, Heltzler,(2006)), on analüüsitud ka, kuidas erinevad demograafilised tegurid on seotud reeglite ja hoiakutega. Välja toodi, et vanemaharidus on oluliseks teguriks vanemate, kes seadsid laste ekraanimeediumite tarbimisele reegleid ja nende vahel kes seda ei teinud. Ka olid teguriks sotsiaalmajanduslik staatus (SES) ja lapse sugu ning vanus (Vandewater, Bickham et al., (2005); Kline, 2005).

Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Käesoleva uurimuse eesmärgiks oli selgitada, kui palju tarbivad koolieelikud ekraanimeediumeid oma igapäevaelus ning millised on nende vanemate hoiakud, hirmud ja reeglid seoses oma lapse ekraanimeediumite tarbimisega.

Hüpoteeside püstitamisel toetuti varasematele uurimustele (Vandewater, Park, Huang, Wartella, (2005); Vandewater, Bickham, Lee, Cummings, Wartella, Rideout, (2005); Kline, 2005) milles on uuritud ja analüüsitud vanemate reegleid ja hoiakuid ning nende mõju laste ekraanimeediumite tarbimisele, erinevate sotsiaaldemograafiliste tegurite seotust vanemlike reeglite seadmisega laste ekraanimeediumite tarbimisele ning vanemate hirme seoses lapse ekraanimeediumite tarbimisega. Sellest tulenevalt seatakse tööle järgmised hüpoteesid:

- H1 Vanema haridustaseme ja laste ekraanimeediumite tarbimisele seatavate reeglite vahel (vanemate endi hinnangul) on seos (Vandewater, Park et al., 2005).
- H2 Vanemate poolt seatud reeglid lapse ekraanimeediumite tarbimisele on seotud nii ajaliste, kui sisuliste piirangutega (Vandewater, Park et al., 2005).
- H3 Vanema positiivne hoiak lapse ekraanimeediumite tarbimisele on seotud sisuliste piirangute seadmisega (vanemate hinnangute järgi) (Vandewater, Park et al., 2005; Vandewater, Bickham et al., 2005).
- H4 Vanemate negatiivne hoiak lapse ekraanimeediumite tarbimisele on seotud ajaliste piirangute seadmisega (vanemate enda hinnangute järgi) (Vandewater, Park et al., 2005; Vandewater, Bickham et al., 2005).
- H5 Vanemate hirmud seoses lapse ekraanimeediumite tarbimisega on poiste ja tüdrukute puhul erinevad (Kline, 2005).

2. Metoodika

2.1 Valim

Uuringu läbiviimiseks kasutati klastervalimit. Lasteaedade valimiseks kasutati loteriid. Kõigi Tartu linna- ja maakonna lasteaedade seast tõmmati loosikastist välja 3 tavalasteaeda, Tartus (1 lasteaed) ja Tartu maakonnas (2 lasteaeda). Valitud lasteaedades jagati ankeedid uurija poolt rühmadesse, kus käivad 3 – 6 aastased lapsed ning paluti

rühmaõpetajatel jagada ankeedid kõigile rühma lastevanematele.). Ankeete jagati kolmes lasteaias kokku 150, millest tagastati 77,3% (N=116). Seega valimi suuruseks on 116 lapsevanemat, kel on 3 – 6 aastased lapsed. Igal vanemal paluti täita vaid üks ankeet (ainult selle lapse kohta, kelle rühmast vanem ankeedi sai), samuti tuli piirduda mitme samas vanuses lapse korral vaid ühe lapse kohta ankeedi täitmisega (nt. kaksikute korral).

Vastanud vanematest, 85,3% (99) olid emad ja 14,7% (16) isad. Küsitletutest omasid 50,9% (59) kõrgharidust, kesk ja keskeriharidust 46,6% (54) ning 2,6% (3) põhiharidust (N=116). Vastanutest 89,7% (104) on peretüübiks märkinud kahe vanemaga pere, üksikvanemaid osales 6,8% (10) ja 1,7% (2) peret märkisid, et elavad mitme põlvkonnaga peres.

Uurimuses osalenute vanused on välja toodud tabelis 1.

Tabel 1. Vanemate ja laste vanuseline jaotus

	N	Min	Max	M	SD
Vanema vanus	116	22	46	33,25	5,322
lapse vanus	116	3	6	4,51	1,051

Märkused; N=vastajate arv;Min=vähim väärtus;Max=suurim väärtus;
M=keskmine;SD=standardhälve

2.2 Mõõtevahend

Uurimuses osalejatel paluti täita poolstruktureeritud ankeet (Lisa1.), mis tugineb 2005.a.Vandewater, Park, Wartella, Huang poolt läbiviidud uuringu „Vanemate reeglid ja väikelaste meediakasutus“ küsimustikule. Seda kohandati käesoleva uurimuse jaoks, sest uue aspektina oli käesolevas uurimuses planeeritud saada andmeid ka vanematel esinevate oma laste ekraanimeediumite tarbimisse puutuvate hirmude kohta.

Ankeet koosnes 16 -st küsimusest, mis puudutasid laste ekraanimeediumite tarbimist ning ajakasutust sellele ning vanemate hoiakuid, reegleid ja hirme seoses oma lapse ekraanimeediumite tarbimisega. Ankeedi küsimused jagunesid kahte plokki: 1) laste ekraanimeediumite tarbimine ja selle ajaline kestvus ning 2) vanemate hinnangud oma hoiakutele, reeglitele ja hirmudele seoses laste ekraanimeediumite tarbimisega. Struktureeritud küsimuste puhul (4 küsimust: 12; 13; 14) kasutati 5 pallist Likert tüüpi skaalat ning hinnangud anti 1-ei nõustu üldse ja 5-täiesti nõus. Küsimuse nr 15 puhul anti hinnang (on, ei ole). Avatud küsimusi oli 5 (küsimused: 2; 4; 5; 10; 16). Avatud küsimuse nr 16. puhul

(nimetage olulised hirmud seoses lapse ekraanimeediumi kasutamisega) vastused kategoriseeriti ning kodeeriti (1 ei nimetanud, 2 nimetas). Valikvastustega küsimusi on 7 (küsimused: 1; 3; 6; 7; 8; 9; 11). Instruktsioonid küsimustiku täitmiseks olid lisatud küsimuste ees.

Reliaabluse arvutamisel lähtuti alampiirist 0,6 , mida osade autorite puhul loetakse siiski aktsepteeritavaks tasemeks (Kline, 2005). Laste ekraanimeediumite ajalise kestvuse küsimuste ploki reliaablus oli 0,63 (Cronbachi Alpha) ning lastevanemate reeglite ploki küsimuste puhul 0,69 (Cronbachi Alpha).

2.3 Protseduur

Küsimustiku sobivuse testimiseks viidi läbi pilootuurimus 20 lapsevanema seas. Pilootuurimuse läbiviimine kinnitas testi mõistetavust respondentidele. Seejärel jaotati ankeedid välja valitud lasteaedades uurija palvel rühmaõpetajate poolt lastevanematele. Uurimuses osalemine oli vabatahtlik. Uuritavatele rõhutati hinnangute anonüümsust. Andmeid koguti üks kord.

2.4 Andmeanalüüs

Andmeanalüüs teostati SPSS 20,0 paketi abil. Hüpoteeside kontrollimiseks kasutati 3 erinevat analüüsimeetodit. Analüüsi meetodi valikul arvestati tunnuste tüüpi ning nende erinevust ja seetõttu kasutati tunnuste omavaheliste seoste uurimiseks Spearmani korrelatsiooni analüüsi ja gruppide vahelise erinevuse kontrollimiseks χ^2 - testi .

1. hüpoteesi kontrollimiseks kasutati seose leidmiseks Crameri V-d, sest ordinaalse ja dihhotoomse tunnuse esinemisel võimaldas valitud meetod kontrollida, kas tunnuste vahel on statistiliselt olulist seost või mitte. 2. hüpoteesi (tunnused nominaalsed) ning 3. ja 4. hüpoteesi puhul (tunnused nominaalsed) kasutati seoste leidmiseks Spearmani astakkorrelatsiooni, sest meetod kontrollis kas tunnustevaheline korrelatsioon on statistiliselt oluline või mitte. 5. hüpoteesi puhul kasutati gruppide vaheliste erinevuste leidmiseks χ^2 - testi, sest nominaalse ja dihhotoomse tunnuse esinemisel võimaldas meetod kontrollida, kas erinevused gruppide vahel on statistiliselt olulised või mitte.

Lisaks kasutati andmete kirjeldamiseks kirjeldava statistika meetodeid, näiteks, aritmeetiline keskmine, standardhälve (SD) protsendid, jne. Avatud küsimuste puhul viidi läbi

kvantitatiivne sisuanalüüs. Olulisuse nivooks loeti $p < 0,05$.

3. Tulemused

3.1 Laste ekraanimeediumite tarbimine igapäevaelus

Vanemate poolt esitatud andmetele tuginedes, leiti laste ekraanimeediumite tarbimise ajalised, keskmised kestvused. Küsitlusest selgus, et peamine koduses kasutatav ekraanimeedium on televiisor ja seda kinnitasid kõik vastajad (N=116).

99,1% (115) lastest tarbivad ekraanimeediumit nädalas igal päeval. Lapsed kasutavad erinevaid ekraanimeediume. Lisaks telerile, mis oli käesolevas uurimuses peamiseks ekraanimeediumiks koduses, tarbivad lapsed ka arvutit, dvd/vhs seadet, mis on ühendatud ekraaniga, tahvelarvutit, nutitelefon.

Järgnevalt on välja toodud laste erinevate ekraanimeediumite tarbimise sagedused.

Tabel 2. Laste erinevate ekraanimeediumite kasutamine

	Arvuti		DVD/VHS		Tahvelarvuti		Nutitelefon	
	Sagedus	%	Sagedus	%	Sagedus	%	Sagedus	%
Ei kasuta	9	7,8	10	8,6	56	48,3	68	58,6
Kasutab vahetevahel	92	79,3	93	80,2	55	47,4	44	37,9
Kasutab iga päev	15	12,9	13	11,2	5	4,3	4	3,4

Enim on lapsi, kes kasutavad lisaks telerile ka DVD/VHS seadet, ning arvutit. Vähim kasutatav ekraanimeedium laste seas on nutitelefon.

Ankeedis küsiti ekraanimeediumi lahtioleku aega koduses. Enim oli peresid 56,9% (66), kus ekraanimeedium mängis 3-6 tundi päevas.

Tabel 3. Ekraanimeediumi lahtioleku aeg koduses päevas (tundides)

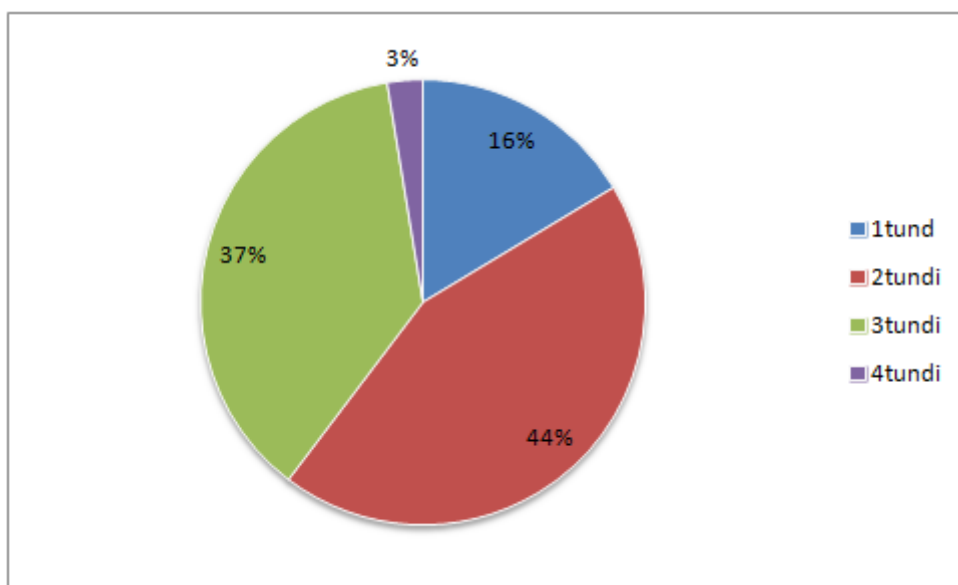
Kestvus tundides	Sagedus	%
alla tunni	1	0,9
1-3 tundi	34	29,3
3-6 tundi	66	56,9
6-9 tundi	10	8,6
üle 9 tunni	5	4,3
Kokku	116	100

Selgus ka, et kõige kauem on ekraanimeedium avatud üle 9 tunni ja vähim lahtiolekuaeg oli alla 1 tunni.

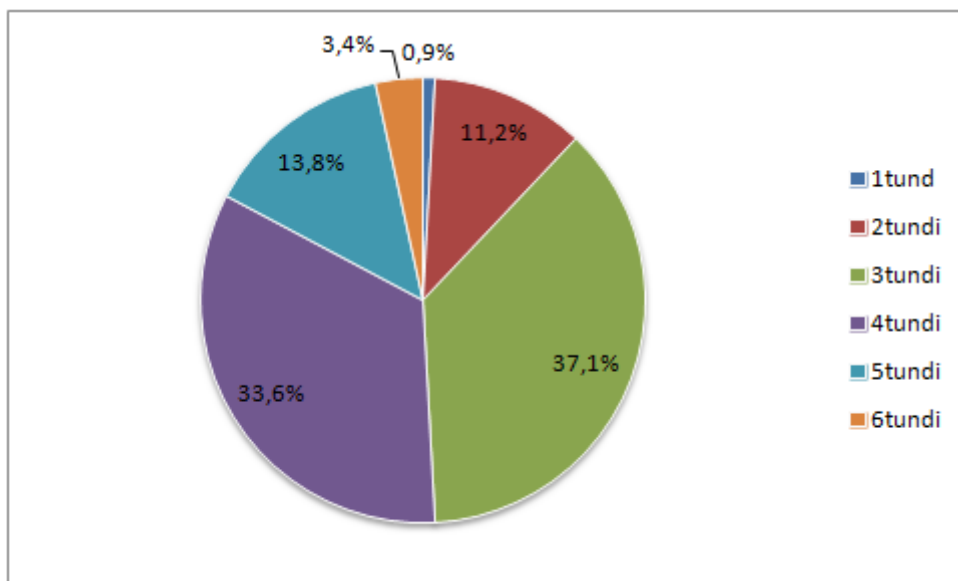
Et teada, kui palju lapsed vaatavad ekraanimeediumit, küsiti vanematelt, kui palju tarbib laps ekraanimeediumit töö- ja puhkepäevadel.

Lapsed tarbivad ekraanimeediumit tööpäevadel keskmiselt 2,26 h. ($SD=0,759$). ja puhkepäevadel keskmiselt 3,59 h. ($SD=1,005$). Minimaalne tarbimisaeg töö- ja puhkepäevadel on 1h ning maksimaalne tööpäevadel 4 h ja puhkepäevadel 6 h.

Protsentuaalseid jaotusi ajalise jaotuse osas töö- ja puhkepäevadel esitavad joonised 1. ja 2.

Joonis 1. Lapse ekraanimeediumite tarbimine tööpäevadel

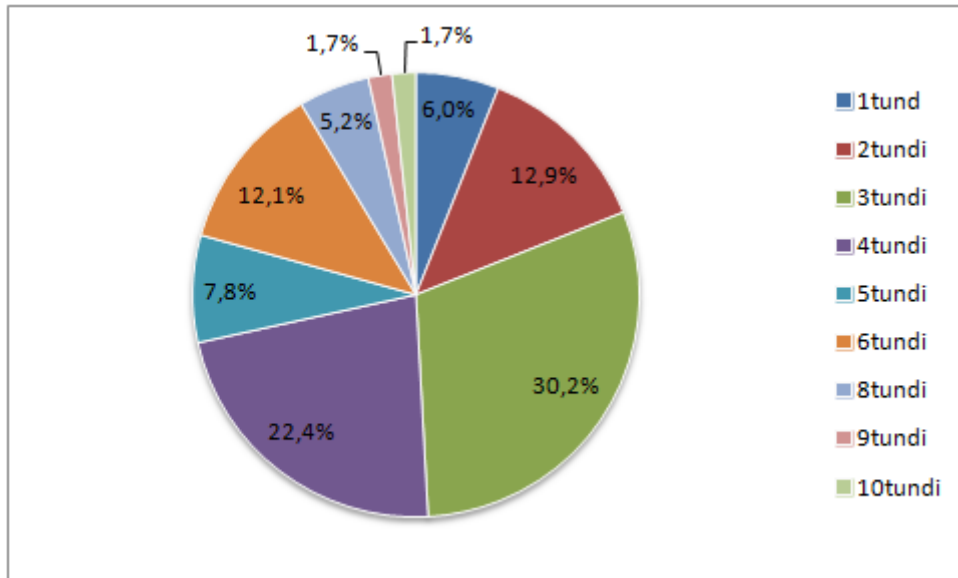

Joonis 2. Lapse ekraanimeediumite tarbimine puhkepäevadel

Kõige suurem hulk lapsi vaatas tööpäeval ekraanimeediumit 2-3 tundi päevas, puhkepäeval oli enam lapsi, kes vaatasid 3- 4 tundi päevas.

Lapsevanemad andsid hinnangu ka enda ekraanimeediumite tarbimisele. Keskmiselt tarbivad lapsevanemad ekraanimeediumit 3,9 tundi päevas (SD = 1,958).

Joonisel 3. on esitatud vanemate ekraanimeediumite tarbimise ajaline kestus päevas.

Joonis 3. Vanemate ekraanimeediumite tarbimine päevas.

Vanemate minimaalne ekraanimeediumi tarbimine on üks tund ja maksimaalne 10 tundi.

Ekraanimeediumi tarbimist planeerivad 84,5% (98) peret ja nad valivad programmi koos lastega, 12,9% (15) vanemat valivad lapsele programmi ise ja 1,7% (2) peret väidavad, et igaüks valib ise, mida vaatab.

Uurimuses tuli välja, et sagedamini - 56% (65) vaatavad lapsed ekraanimeediumit koos õe või vennaga. Koos vanemaga vaatab 19,8% (23), üksi on vaatajaid 13,8% (16) ja koos kellegi muuga 10,3% (12).

Ankeedis esitati saadete loetelu (vt. küsimus 9), millest paluti vanematel moodustada pingerida laste poolt vaadatutest saadetest.

Vastanud vanemad reastasid oma laste lemmiksaated vastavalt pakutud loetelule järgmiselt: Esimeseks valikuks märgiti lastesaated ja multifilmid, mida märkisid kõik 116 respondenti (100%), teiseks valikuks nimetati loodussaated, neid nimetati 115 korral (99,1%) Kolmandaks tõsieluseriaalid ja telemängud, neid nimetati 58 korda 50,0%. Uudiseid nimetati 42 korda (36,2%). Väljapakutud loetelus olid ka seiklusfilmid, actionfilmid, õudusfilmid ning nn. „seebiseriaalid“. 74,1% (86) vanemat märkisid neile žanritele, et lapsed neid ei vaata,

25,9% (30) vastaja puhul reastati need žanrid järgmiselt: seriaale nimetati 18 (15,5%) vanema poolt, seiklusfilme 7 (6,0%) vanema poolt ja õudusfilme 5 (4,3%) vanema poolt.

Ankeedis paluti vanematel nimetada lapse lemmiksaateid.

Laste lemmiksaated: Igal vastajal oli võimalik märkida ka kolm lapse lemmiksaadet. Peamiselt nimetati erinevaid multifilme, nt. *Lotte*, *Maša ja karu*, aga ka *Tom ja Jerry* ja ka lastesaateid, nt. *Buratino tegutseb jälle*, *Lastetuba* ning lastelavastusi ning filme. Lisaks lastesaadetele, filmidele, lavastustele ja multifilmidele olid kolme lemmiku seas ka erinevad telemängud ja heategevuslikud meelelahutussaadet nt. *Tantsud jääl*, *K. Jõekalda saated*. Laste lemmikuteks nimetati veel seriaali „*Kättemaksukontor*“, „*Mr. Bean*“, „*Galileo*“, „*Rakett69*“.

Et selgitada, kui tähtis on lastele ekraanimeediumi tarbimine muude tegevuste kõrval, paluti vanematel anda hinnang ka laste lemmiktegevuste loetelule (küsimus 11).

Laste lemmiktegevused vanemate hinnangul on seotud erinevate mängudega – mängud sõpradega, mängud mänguasjadega, õuemängud – neid nimetas 73,3% (85) vastajat. Ekraanimeediumite tarbimist nimetas 19,8% (23) vastajat, 4,3% (5) pidas lemmikuks käelisi tegevusi nagu meisterdamine või joonistamine ning 2,6% (3) vastajat raamatute vaatamist/lugemist/ettelugemist. 4,3% (5) nimetas lemmiktegevuseks arvutimänge.

3.2 Vanemate hoiak ja reeglid seoses oma lapse ekraanimeediumite tarbimisega

Lastevanematel paluti anda hinnang oma suhtumisele ekraanimeediumite tarbimisse (küsimus 12). 19% (22) vanemat vastasid et nad suhtuvad ekraanimeediumite tarbimisse positiivselt 34,5% (40) vanemat suhtuvad pigem positiivselt, 7,8% (9) vanemat vastas, et nad ei nõustu positiivse suhtumisega ekraanimeediumite tarbimisse ja 28,4% (33) vastas, et nad pigem ei nõustu positiivse hoiakuga. Need kes vastasid, et nad ei nõustu või pigem ei nõustu, positiivse suhtumisega ekraanimeediumitesse loeti negatiivse hoiakuga vanemaks. 10,3% (12) vanemat ei osanud oma hoiakut määratleda.

Ankeedis küsiti, kas vanemad peavad vajalikuks kehtestada lastele reegleid ekraanimeediumite tarbimiseks. Reeglite kehtestamist laste ekraanimeediumite tarbimisele pidas vajalikuks 78,4% (91) lapsevanemat, mittekehtestamise poolt oli 10,3% (12) vanemat ning 11,2% (13) vastajat ei oska öelda, kas reegleid peaks kehtestama. Selgus, et reeglid lapse ekraanimeediumi tarbimisele olid kehtestatud vanemate hinnangul 73,3% (85) peres, 26,7% (31) peres reegleid ei ole.

Vanematel paluti ka selgitada, millest lähtuvalt nad reegleid seavad, kas reeglid on seotud ajaliste või sisuliste piirangutega. 38,8% (45) vanemat nõustus ja 16,4% (19) pigem nõustus, et neil on kodus sisulised piirangud, 1,7% (2) ei nõustunud ja 16,4% (19) pigem ei nõustunud ning 20,7% (24) ei osanud sisuliste piirangute olemasolu suhtes oma seisukohta väljendada. Ajaliste piirangute olemasoluga peres nõustus 30,2% (35) ja pigem nõustus 40,5% (47) vanemat, ei nõustunud 2,6% (3), pigem ei nõustunud 16,4% (19) ning 10,3% (12) ei osanud seisukohta ajaliste piirangute olemasolu suhtes väljendada.

Vanema hoiaku ning sisuliste ja ajaliste piirangute seost kontrolliti Spearmani astakorrelatsiooniga. Vanema hoiaku osas lapse ekraanimeediumi tarbimisse ei leitud statistiliselt olulist seost sisuliste piirangute olemasoluga ($p = 0,93$; $p > 0,05$)

ega ka ajaliste piirangutega ($p = 0,72$; $p > 0,05$).

Seose olemasolu vanema haridustaseme ja ekraanimeediumite tarbimise reeglite eksisteerimise vahel kontrolliti Crameri V-ga, mis ei kinnitanud statistiliselt olulise seose olemasolu (Crameri V = 0,147; $P > 0,05$).

Vanematel paluti ka selgitada reeglite sisu (kas piirangud on ajalised või sisulised). Reeglitele seatud ajaliste ja sisuliste piirangute omavahelist seost kontrolliti Spearmani astakorrelatsiooniga, mis kinnitas statistiliselt olulist seost ($p = 0,32$, $p < 0,01$), mis tähendab, et vanemate kehtestatud reeglid lapse ekraanimeediumite tarbimisele on seotud nii ajaliste, kui sisuliste piirangutega.

3.3 Vanemate hirmud seoses lapse ekraanimeediumite tarbimisega

Uurimusest selgus, et vanematel esineb hirme, seoses oma lapse ekraanimeediumite tarbimisega.

Avatud küsimusele (*Millised on Teie peamised hirmud, mis on seotud oma lapse ekraanimeediumite vaatamisega? Nimetage palun 3 – 5 olulisemat hirmu*) antud vastuste põhjal loodi 6 hirmude kategooriat. Need on järgmised: vägivalla nägemine, silmade kahjustumine, tarbimisele õhutamine, passiivne eluviis, kallutatud maailmapildi kujunemine, seksuaalsus ekraanidel.

Vanemate poolt kõige enam nimetatud hirm oli silmade kahjustumine. Seda toodi esile 110 korda (94,8%). Vähim nimetatud hirm oli passiivne eluviis, mida toodi esile 15,5% ehk 18 korda.

Tabelis 5. on välja toodud vanemate poolt nimetatud hirmude sagedused (protsentjaotusega).

Tabel 5. Vanemate hirmude nimetamise esinemissagedused

		Sagedus	%
hirm vägivald	jah	64	55,2
	ei	52	44,8
silmade kahjustumine	jah	110	94,8
	ei	6	5,2
Tarbimisele õhutamise	jah	54	46,6
	ei	62	53,4
seksuaalne saatesisu	jah	59	50,9
	ei	57	49,1
kallutatud maailmpilt	jah	46	39,7
	ei	70	60,3
passiivne eluviis	jah	18	15,5
	ei	98	84,5

Vanemate hirmudes esines poiste ja tüdrukute puhul erinevusi kahe hirmu kategooria puhul, milleks olid vägivalda nägemine ja seksuaalsus ekraanidel.

χ^2 -testiga uuriti poiste ja tüdrukute vanemate poolt esiletoodud hirmude kategooriaid, et leida erinevusi lapse soost lähtuvalt. Kahe hirmu kategooria puhul leiti, et vanemate hirmu „vägivalda nägemine“ puhul ilmnes poiste ja tüdrukute vanemate puhul statistiliselt oluline erinevus, ($\chi^2 = 24,6$; $p < 0,01$). Samuti leiti hirmu „seksuaalsus ekraanidel“ statistiliselt oluline erinevus, ($\chi^2 = 8,992$; $p < 0,01$), poiste ja tüdrukute vanemate puhul. Poiste vanemate puhul toodi sagedamini esile vägivalda ja tüdrukute vanemate puhul seksiga seonduvat.

χ^2 -test ei kinnitanud vanemate hirmude ja laste soo omavahelist statistiliselt olulist erinevust ($p > 0,05$) nelja hirmu kategooria puhul, milleks olid: silmade kahjustamine, tarbimisele õhutamise, kallutatud maailmapilt, passiivne eluviis.

Tabel 4. Vanemate poolt esile toodud hirmude vägivalda nägemine ja seksuaalne saatesisu sagedused

		lapse sugu		
		poiss	tüdruk	kokku
vägivalla nägemine	jah	48	16	64
	ei	15	37	52
seksuaalne saatesisu	jah	24	35	59
	ei	39	18	57

4. Arutelu

Käesoleva uurimustöö eesmärgiks oli välja selgitada kui palju koolieelikud tarbivad ekraanimeedume oma igapäevaelus ning millised on nende lastevanemate hoiakud, reeglid ja hirmud seoses oma lapse ekraanimeediumite tarbimisega. Varasematele uuringutele (Vandewater et al., 2005; Kline, 2005) tuginedes, arvestati analüüsis ka demograafilisi tegureid nagu vanema haridustase ja lapse sugu.

Antud uurimuses eeldati, et vanemad, kellel on kõrgem haridustase seavad enam reegleid lapse ekraanimeediumite tarbimisele kui vanemad, kelle haridustase on madalam.

Tööle seatud 1. hüpotees: (*Vanema haridustaseme ja laste ekraanimeediumite tarbimisele seatud reeglite vahel (vanemate endi hinnangul) on seos*) – ei leidnud kinnitust, sest Crameri V-ga ei leitud statistiliselt olulist seost vanema hariduse ja reeglite olemasolu vahel. See tulemus ei lange kokku varasemate uurimuste omadega, nt. Vandewater, Park et al., (2005) tõi välja, et kõrgema haridustasemega vanemad teatasid sagedamini ekraanimeediumi tarbimise reeglitest kui madalama haridustasemega vanemad. Üheks põhjuseks, miks Eesti uurimuse tulemused erinesid Ameerika uuringust võib pidada seda, et võrreldes Ameerikaga, kus on mitmeid erinevaid haridustasemeid, on Eestis haridustasemeid põhiliselt vaid kolmes kategoorias: põhi, kesk/keskeri ning kõrgharidus. Antud töö valimis olid esindatud valdavalt kõrgharidusega ja kesk/keskeriharidusega lapsevanemad ning põhiharidusega vanemaid oli vaid 3 ja seetõttu ei tulnud madalama ja kõrgema haridustasemega vanemate hinnangute võrdluses erinevusi välja. Samas kõrgema haridusega ning kesk/keskeri haridusega vanemate vahel erinevusi ei esinenud.

2. hüpotees: (*Vanemate poolt seatud reeglid lapse ekraanimeediumite tarbimisele on seotud nii ajaliste, kui sisuliste piirangutega*) – leidis kinnitust, sest Spearmani astakkorrelatsioon, kinnitas ajaliste ja sisuliste piirangute vahelist statistiliselt olulist seost. Tulemus langeb kokku varasema uurimusega (Vandewater, Park et al., 2005), kus toodi välja, et vanemad seadsid nii ajalisi, kui sisulisi piiranguid 3- 6 aastastele lastele.

Eeldati, et vanemad, kelle hoiak lapse ekraanimeediumite tarbimisse on positiivne, seavad oma lapse ekraanimeediumite tarbimisele pigem sisulisi reegleid ja vanemad, kelle hoiak on negatiivne seavad rohkem ajalisi piiranguid.

3. hüpotees: (*Vanema positiivne hoiak lapse ekraanimeediumite tarbimisele on seotud ajaliste piirangute seadmisega (vanemate endi hinnangute järgi)*), ei leidnud kinnitust, sest korrelatsioonanalüüs ei kinnitanud statistiliselt olulise seose olemasolu.

Samuti 4.hüpotees: (*Vanemate negatiivne hoiak lapse ekraanimeediumite tarbimisele on seotud ajaliste piirangute seadmisega (vanemate endi hinnangute järgi)*), ei leidnud kinnitust, sest korrelatsioonanalüüs ei kinnitanud statistiliselt olulise seose olemasolu. See tähendab, et vanemad, kelle hoiak oli pigem positiivne ei seadnud lapse ekraanimeediumite tarbimisele enam sisulisi piiranguid ja vanemad kelle hoiak oli pigem negatiivne ei seadnud lapse ekraanimeediumite tarbimisele enam ajalisi piiranguid. Seega võib järeldada, et vanema hoiak ekraanimeediumite tarbimisse ei ole seotud ajaliste ega sisuliste piirangute seadmisega laste ekraanimeediumite tarbimisele.

Varasem uuring (Vandewater, Bickham et al., 2005) Ameerikas tõi välja vanema hoiaku seose piirangute seadmisega lapse ekraanimeediumite tarbimisele – leiti, et positiivse hoiakuga vanemate reeglid lapse ekraanimeediumite tarbimisele olid enam seotud sisuliste piirangutega ja negatiivse hoiakuga vanemate reeglid olid enam seotud ajaliste piirangutega. Vanemate hoiakuga ja piirangute seadmisega seonduvalt kooskõla Ameerika ja Eesti uurimuste vahel ei ilmnenud.

Vanematel esineb hirme seoses oma lapse ekraanimeediumite tarbimisega. Kline (2005) tõi Kanadas tehtud uurimuses välja, et vanemate sellekohased hirmud erinesid ka laste soo lõikes.

Käesolevas uurimuses eeldati, et poiste ja tüdrukute vanemate hirmud on erinevad. 5. hüpotees (*Vanemate hirmud seoses ekraanimeediumite tarbimisega on poiste ja tüdrukute vanemate puhul erinevad*) – leidis osalist kinnitust. Poiste ja tüdrukute vanemate vahel leiti statistiliselt oluline erinevus kuuest hirmukategooriast kahe puhul: vägivalla nägemine ja seksuaalsus ekraanidel. Poiste vanemad tõid sagedamini esile hirmu ekraanilt vägivalla nägemisega seoses ja tüdrukute vanemad nimetasid sagedamini hirmu seoses seksuaalsuse

näitamisega ekraanimeedias. Hirmude: silmade kahjustamine, kallutatud maailmapildi kujunemine, tarbimisele õhutamine, passiivne eluviis osas hüpotees kinnitust ei leidnud, sest ei leitud statistiliselt olulist erinevust poiste ja tüdrukute vanemate vahel nende hirmude esiletoomise sageduste osas.

Kanada (Kline, 2005) ja käesoleva uurimuse puhul leiti sarnane tulemus poiste ja tüdrukute vanemate hirmude erinevuse osas vägivallaga ning seksuaalsusega seondult. Silmade kahjustumist, mida käesoleva uurimuse puhul kõige enam nimetati, Kanada vanemad ei nimetanudki. Erinevaks osutus ka vanemate hirm laste muude tegevuste vähenemise üle, mille tõid esile Kanada lapsevanemad. Kui Eesti vanemad tõid esile, et kardavad kallutatud maailmapildi kujunemist lastel, siis Kanadas seda vanemate poolt esile ei toodud. Passiivse eluviisi ja tarbimisele õhutamise hirmud olid esile toodud mõlemas uurimuses. Käesoleva uurimuse tulemuste põhjal võib väita, et vanemate hirmud, mis on seotud laste ekraanimeediumite tarbimisega omavad nii Kanadas, kui Eestis sarnaseid jooni.

Käesoleva uurimuse tulemusi interpreteerides võib väita, et vanemate reeglite olemasolu ei pruugi vähendada laste ekraanimeediumite tarbimist, sest uurimistulemustest selgus, et koolieelikud on igapäevased ekraanimeediumite tarbijad ja tarbimise aeg igapäevaelus on suur.

Tööpäevaldel jääb ekraanimeediumite tarbimise aeg vahemikku üks tund kuni neli tundi, puhkepäevaldel ajaline osakaal tõuseb kuni kuue tunnini, mis ületab kordades nii USA-s (AAP, 2001), kui Soomes (Paavonen et al., 2011) spetsialistide poolt soovitatud aega. Vanemad ise on samuti aktiivsed ekraanimeediumite tarbijad. Nende tarbimise ajaline osakaal oli vahemikus üks tund kuni kümme tundi päevas. Samas ei pruugi vanemad olla teadlikud, milline oleks sobiv ajaline limiit, et lapse ekraanimeediumite tarbimine ei ületaks spetsialistide soovitatud aega, sest Eestis ei ole ametlikke soovitusi Eesti spetsialistide poolt välja pakutud ja seetõttu võib olla vanematel raske otsustada, millised peaksid olema ajalised piirangud laste ekraanimeediumite tarbimisele.

Kui võrrelda käesoleva uurimuse tulemusi teistes riikides läbi viidud uurimustega, siis jäävad laste tarbimisajad enam-vähem samadesse piiridesse kui mujal riikides. Ofcomi (2011) poolt läbi viidud uurimus kinnitas, et laste keskmine nädala tarbimine on 17,34 tundi, mis teeb päeva keskmiseks 2,5 tundi. Mehta ja Coveney (2007) Lõuna Austraaliast kinnitavad, et Austraalia lapsed tarbivad ekraanimeediume keskmiselt 3 tundi päevas. Eelmisel aastal tõi Raudsepp (2012) välja eesti laste tööpäevade keskmise tarbimise päevas, mis oli 3,8 h ja puhkepäevaldel 6,3 h.

Erinevad meedia mõju uuringud nagu Mistry et al., (2007), Fujioka et al., (2002) toovad välja, et lisaks sellele, et limiteerida laste ekraanimeediumite tarbimise aega, peaks tähelepanu pöörama ka sellele, millist sisu ekraanimeediumi vahendusel tarbitakse.

Käesoleva uurimuse tulemuste põhjal võib välja tuua, et vanemate hinnangul on laste lemmiksaated valdavalt multifilmid ja lasteprogrammid. Samas esitati laste lemmiksaadete loetelus ka täiskasvanutele mõeldud telesarju, filme, täiskasvanutele mõeldud meelelahutussaadeteid ja ka õudusfilme. Ka selgus, et lapsed tarbivad ekraanimeediumeid enamasti koos õe või vennaga, kuid samas ka üksi, vanematega koos vaatamist esines vähem, kui koos õe või vennaga vaatamist. Vinter, (2013) toob samuti oma doktoritöös välja, et Eesti vanemad, väljendavad laste ekraanimeediumite tarbimise puhul kaitsvat rolli, kuid jätavad lapsed sellest hoolimata üksi ekraanimeediumeid tarbima ja omistavad õdedele – vendadele olulise rolli ekraanimeediumite tarbimise juhendamisel. Samas ei pruugi õdedel vendadel olla kogemusi ja teadlikkust, et aidata kaasa laste meediakirjaoskuse kujunemisele.

Varasemad uuringud (Jason, Fries, 2004) toovad välja, et laste normaalse arengu seisukohalt oleks vaja, et laps saaks piisavalt palju reaalse elu kogemusi, et tal oleks aega tegeleda erinevate mängude mängimisega, oleks aega suhelda inimestega, lugeda raamatuid, käia looduses jne.

Käesoleva uurimuse puhul selgus, et vanemate hinnanguil meeldib lastele mängida koos eakaaslastega ja ka üksi ning ekraanimeediumite tarbimist kui lemmiktegevust nimetasid vaid 19, 8% (23) vanematest. Muret tekitas, et raamatute lugemist/ettelugemist, nimetas lemmiktegevusteks vaid kolm vanemat. Põhjuseks sellele võib olla nii vanemate ajapuudus raamatuid ette lugeda või neid koos lastega vaadata, lasteraamatute kõrge hind, mistõttu ostetakse kodudesse raamatuid vähem või ka mõni muu põhjus.

Käesoleva uurimuse tulemuste põhjal teeb muret ka vanemate hinnangute subjektiivsus, sest laste ekraanimeediumite tarbimise ajaline kestus päevas, erinevate ekraanimeediumite kasutamine ja lemmiksaadete puhul esitatud loetelu tekitab küsimuse, kas lapsed ikka jõuavad piisavalt tegeleda reaalse elu kogemuste hankimisega ja mängude mängimisega ning sõpradega/eakaaslastega suhtlemisega või on vanemad lastele ka oma meediatarbimisharjumused peale surunud ning lapsel polegi muid valikuvõimalusi, kui tarbida vanemate poolt eelistatud programme, vanemate poolt määratud ajal.

Uurimuse piirangud ja soovitusel edasisteks uurimusteks

Uurimuse kitsaskohtadeks on kindlasti väike valim, mis ei võimalda suuremate üldistuste tegemist ja ka ei võimaldanud see tuua sisse erinevate gruppide võrdlusi. Teiseks piiranguks võib pidada vanemate subjektiivseid hinnanguid, mis ei pruugi kajastada tegelikkust ning võivad olla ilustatud.

Edaspidi võiks samalaadse uurimuse puhul kasutada ka kvalitatiivset lähenemist, näiteks intervjuuerida lapsi endid ning võrrelda laste ja vanemate arvamusi.

Käesolevat tööd võib võtta aluseks nii kordusuuringute läbiviimiseks laiema kontingendi ulatuses, kui ka täiendavateks uurimusteks. Kindlasti tuleks tulevikus samalaadsete uurimuste puhul laiendada valimit ka teistesse piirkondadesse ning küsitleda näiteks mõlemaid vanemaid, et saaks viia läbi võrdlusi isade ja emade hinnangutes. Ka võiks valimisse kaasata enam madalama haridustasemega vanemaid, et läbi viia erinevate haridustasemega vanemate hinnangute võrdlusi.

Uurimuse praktiline väärtus

Magistritöö käsitles probleemideringi, mille uurimise vajadust on viimastel aastatel uurijad üha enam rõhutanud. Uurimistöö võimaldab kaardistada meedia-alaste uuringute läbiviimiseks vajaliku konteksti ning teha ettepanekuid vanemate teadlikkuse parendamiseks.

Tänuõnad

Täna oma magistritöö juhendajat asjakohaste märkuste ja nõuannete eest ning samuti mõistva suhtumise eest. Ka täna uuringus osalenud lapsevanemaid ankeedi täitmise eest. Suur aitäh toetuse ning abi eest minu perele ning sõpradele!

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva magistritöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli Haridusteaduste Instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Inna Vesi 20.05.2013

Kasutatud kirjandus

- American Academy of Pediatrics. (2001). Children, Adolescents, and Television. *Pediatrics*, 107 (2), 423-426.
- American Academy of Pediatrics. (2001). Media violence. *Pediatrics*, 108 (5), 1222-1226.
- Anderson, C. A., Berkowitz, L., Donnerstein, E., Huesmann, L. R., Johnson, J. D., Linz, Malamuth, N. M., & Wartella, E. (2003). The Influence of Media Violence on Youth. *Psychological Science in the Public Interest*, 4 (3), 81-110.
- D., Baydar, N., Kağıtçıbaşı, Ç., Küntay, A. C., & Gökşen, F. (2008). Effects of an educational television program on preschoolers: variability in benefits. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29, 349-360.
- Butterworth, G., & Harris, M. (2002). *Arengusühholoogia alused*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Cameron, A., J., Welborn, T., A., Zimmet, P., Z., Dunstan, W., Owen, N., Salmon, J., Dalton, M., Jolley, D., Shaw, J., E. (2003). Lifestyle Study. *The Medical Journal of Australia* 2003; 178 (9): 427 – 432. Külastatud aadressil http://www.mja.com.au/public/issues/178_09_050503/cam10689_fm.html.
- Cantor, J., Hoffner, C. (1990). Childrens fear reactions to a televised film as a function of perceived immediacy of depicted threat. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, Fall90, Vol.34 Issue4, p421,22p 2 charts.
- Cantor, J., (1994). Children`s fright reactions to television and films. *Poetics* 23 (1994) 75-89.
- Cantor, J., (1996). Television and Children`s Fear. *Sage Publications, Inc.*
- Elkind, D., (2007) *The hurried child: Growing Up Too Fast Too Sun*. Published by Da Capo Press, A Member of the Press.
- Evans, C., A., Jorda, A., B., Hornes, J., (2011). Only Two Hours?: A Qualitative Study of the challenges Parents Perceive Restricting Child Television Time. *Journal of Family Issues* 2011 32:1223.
- Fisch, S. M. (2005). Children`s learning from television. *Televizion*, 18, 10-14..
- Fujioka, Y., Weintraub Austin, E., (2002) Communication research, Vol.29 No.6 642 – 665. *Sage Publications*.
- Hassan, Md.S.B.Hj., Osman, M.N., Azarian, Z.S., (2009). Effects of Watching Violence Movies on the Attitudes Concering Aggression among Middle Schoolboys (13 – 17 years old) at International Schools in Kuala Lumpur, Malaysia. *European Journal of Scientific Research*, Vol.38 No.I. 141 – 156.

- Hiob, T.(2006). Eelkooliealine laps ja televiisor. *Lapse heaolu Eestis: Riskid ja valikud. Artiklite kogumik.*,(Toim. Tulva, Taimi. 2006) Tallinna Ülikool, Lastekaitse Liit.
- Huesmann, L.R., Moise-Titus, J., Podolski, C.L., Eron, L.D., (2003). Longitudinal Relations Between Children`s Exposure to TV Violence and Their Agressiv and Violent Behavior in Young Adulthood: 1977 – 1992. *Developmental Psychology*, Vol.39, No.2.
- IP, J., Mehta, K.P., Coveney, J., (2007). Exploring parents` peceptions of television food advertising directed at children: A South Australian study. *Journal complication Dietitians Association of Australia*.
- Jason, L.A., Fries, M., (2004). Helping parents reduce children`s television viewing. *Research on Social Work Practice* Vol.14 No.2. 121 – 131.
- Kask, K., (2013). *Meedia mõju*. Meediaõpik gümnaasiumile. Avita, 2013, Tallinn.
- Kelly, B., Jason, C., Halford, G., Boyland, E.J., Chapman, K., Bautista-Castano, I., Berg,C., Caroil, M., Cook, B., Coutinho, J., Effertz,T., Grammatikaki, E., Keller, K., Leung, R., Manios, Y., Monteiro, R., Pedley, C., Prell, H., Raine, K., Recine, E., Serra-Majem, L., Singh, S., Summerbell, S., (2010) Television Food Advertising to Children: A Global Perspective. *American Journal of Public Health*, Vol 100, No 9. 1730 – 1736.
- Kirsh, S., J., (2010). *Media an Youth: a Development perspective*. Chichester: Wiley – Blackwell.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modelling* (2nd Edition ed.). New York: The Guilford Press. 195.
- Kline, S., (2005). Countering Children`s sedentary lifestyles. *An evaluative study of a media-risk education approach. SAGE Publications. London, Thousand Oaks and New Dehli*, Vol 12 (2), 239 -258.
- Kuurme, T.(2003). *Kasvatuse võim ja võimetus: valitud esseed kasvatusest*. Tallinna Pedagoogika Ülikooli kirjastus: Vali press 2003.
- Lahikainen, A. R., Kirmanen, T., Kraav, I., & Taimalu, M. (2003). Studying Fears in Young Children: Two Interview Methods. *Childhood: A Global Journal of Child Research*, 10 (1), 83-104.
- Lemish, D. (2007). *Žrtvõ ekrana*. Pokolenie. (venekeelne).
- Livingstone, S. & Helsper, E. J. (2008). Parental mediation of children`s Internet use. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 52(4), 581 – 599.
- Livingstone, S. & Haddon, L. (2009). EU Kids Online: Final report. LSE London: EU Kids Online. <http://www.lse.ac.uk/collections/EUKIDSONLINE>

- Lorch, Elizabeth P. (2007). Media effects. Arnett, J.J. (toim.) *Encyclopedia of Children, Adolescents and the Media 2*. London etc.: Sage, 504-506.
- Mistry, K.B., Minkovitz, C. S., Strobino, D. M., & Borzekowski, D. L. G. (2007). Children's Television Exposure and Behavioral and Social Outcomes at 5.5 Years: Does Timing of Exposure Matter? *Pediatrics*, 120, 762-769.
- McQuail, D., (2002). *Massikommunikatsiooni teooria*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Mustonen, A., Pulkkinen, L., (2003). *Sotsiaalne alkupääoma ja tiedotekniikka. Tulevaisuusvaliokunta teknologian arvionteja 14. Loppuraportti*. Eduskunnan Kansalin julkaisu 1/2003. Edita Prima OY, Helsinki.
- Ofcom, 2011, Research document. Children and Parents: media use and attitudes report. Külastatud aadressil www.media.ofcom.org.uk.
- Owens, J., Maxim, R., McGuinn, M., Nobile, C., Msall, M., & Alario, A. (1999). Television-viewing Habits and Sleep Disturbance in School Children. *Pediatrics*, 104 (3).
- Patzlaff, R. (2003). *Tardunud pilk*. Premark.
- Paavonen, E. J., Roine, M., Pennonen, M., & Lahikainen, A. R. (2009). Do parental co-viewing and discussions mitigate TV-induced fears in young children? *Child: Care, Health and Development*, 35 (6), 773-780.
- Paavonen, J., Roine, M., Korhonen, P., Valkonen, S., Pennonen, M., Partanen, J., Lahikainen, A.R., (2011). Media ja lasten hyvinvointi. *Journal Article*. University Of Tampere.
- Raudsepp, G. (2012). Televisiooni osatähtsus 5-6 aastaste laste elus Jõgeva maakonna lasteaialaste näitel. *Publitseerimata Bakalaureusetöö*. Tartu 2012.
- Rompaey, V., (2007). *Parental Regulation of Children's Media use*. Arnett, J.,J., (Toim.) (2007). *Encyclopedia of children, Adolescents and the Media*. California etc: SAGE Publications.
- Samsung Smart TV uuring, (2012). Külastatud aadressil www.uudised.err.ee/index.php?06250923.
- Smith, S.L., Wilson, B.J., (2002) Children's Comprehension of and fear Reactions to Television News. *Departement of Speech Communication University of Illinois at Urbana-Champaign*.
- Special Eurobaromeeter aruanne, (2011). Külastatud aadressil www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/362_en.pdf.
- Taimalu, M., & Kraav, I. (2004). Televisiooni mõju koolieeliku turvatundele kiiresti muutuvus ühiskonnas. I. Kraav, & R. Mikser (Toim), *Rahvuslik ja rahvusvaheline Eesti hariduses* (lk 135-145). Põltsamaa: OÜ Vali Press.

- Thakkar, R. R., Garrison, M. M., & Christakis, D. A. (2006). A Systematic Review for the Effects of Television Viewing by Infants and Preschoolers. *Pediatrics*, 118(5), 2025-2031.
- Ugur, K. (2012). Meediateksti kriitiline lugemine ja analüüs. – Õppekava portaal.
http://www.oppekava.ee/index.php/Link_30._Meediateksti_kriitiline_lugemine_ja_anal%C3%BC%C3%BCs.
- Valkenburg, P., M., van der Voort, T., H., A., (1994). Influence of TV on daydreaming and creative imagination: A review of research. *Psychological Bulletin*: 116(2), Sep, 316-339.
- Van Evra, J. (2007). Socialization and computer use. Arnett, J.J. (toim.) *Encyclopedia of Children, Adolescents and the Media 1*. London etc.: Sage, 211-212.
- Vandewater, E. A., Bickham, D. S., Lee, J. H., Cummings, H. M., Wartella, E. A., & Rideout, V. J. (2005). When television is always on. Heavy television exposure and young children's development. *American Behavioral Scientist*, 48, 562–577.
- Vandewater, E.A., Park, S.-E., Huang, X., Wartella, E.A., (2005) No-You Cant Watch That. Parental Rules and Young Children's Media use. *American Behavioral Scientist Vol 48 No5*, 608 – 623. Sage Publications.
- Vandewater, E.A., Rideout, V.J., Wartella, E.A., Huang, X., Lee, J.H., Shim, Mi-suk., (2006) Digital Childhood: Electronic Media and Technology Use Among Infants, Toddlers, and Preschoolers. *Official Journal of The American Academy of Pediatrics*, Nov. 14, 2006.
- Vinter, K. (2010). *Meediamängud lasteaias*. Tallinn, Ilo.
- Vinter, K. (2013) Digitaalse ekraanimeedia tarbimine 5 – 7 aastaste alaste seas ja selle sotsiaalne vahendamine Eestis. Pedagoogiline vaatekoht 2013. *Publitseerimata Doktoritöö*. Kasvatusteaduste Instituut, Tallinna Ülikool, Tallinn, Eesti.
- Veisson, M., Veispak, A., (2005). Lapse arengu- ning õppimistestooriad. (Toim.) Kivi, L., Sarapuu, H., (2005). *Laps ja lasteaed. Lasteaiaõpetaja käsiraamat*. Atlex/ peatükk mitteperioodilises väljaandes/.

Lisad

Lisa 1. Ankeet

KÜSIMUSTIK

Lugupeetud lapsevanem!

Olen Tartu Ülikooli Sotsiaal ja Haridusteaduskonna magistrant Inna Vesi. Uurin oma magistritöös koolieelikute erinevate ekraanimeediumite kasutust. Ekraanimeediumite all mõeldakse siinkohal kõiki tehnoloogilisi lahendusi, millel on ekraan ja selle kaudu on võimalik toimuvat vaadata ja jälgida. NB! Siinkohal mõeldakse just saadete, filmide/videode jms. vaatamist, mitte mängimist/tegelemist (arvutimängud). Küsimustikku täites on Teil hea võimalus mõelda oma lapse ekraanimeediumite kasutamisele ja jälgimise harjumustele.

Palun lugege iga esitatud väide hoolikalt läbi. Ei ole valesid ega õigeid vastuseid, seega palun vastake nii nagu Te tegelikult tunnete ja arvate. Märkige ringiga hinnang, mis enim vastab Teie arvamusele. Kõik vastused jäävad anonüümseks, andmeid kasutatakse kõigi vastajate kohta üldistatult.

NB! Kui Teie peres on mitu last, siis palun küsimustikku täites vastata ekraanimeediumite tarbimist puudutavatele küsimustele silmas pidades just seda last, kelle lasteaiarühmast Te selle küsimustiku saite.

Küsimuste korral palun pöörduda e-maili teel innavesi@hot.ee või telefoni teel 5161714.

Lugupidamisega Inna Vesi

1. Milliseid ekraanimeediumeid kasutab Teie laps? Palun kasutage vastamiseks järgmist skaalat: (1-ei kasuta, 2-kasutab vahetevahel, 3- kasutab iga päev)

a) Televiisor	1	2	3
b) Arvuti	1	2	3
c) DVD või VHS mängija	2	3	
d) Tahvelarvuti	1	2	3
e) Nutitelefon	1	2	3
f) midagi muud (mis?)	1	2	3
.....			

2. Meie pere peamine ekraanimeedium on (palun nimetage see)

.....

3. Meie pere peamine ekraanimeedium on avatud/lahti kodus

- a) üldse mitte

- b) kuni üks tund
- c) 1-3h
- d) 3 -6h
- e) 6-9h
- f) 9-12h
- g) üle 12h

4. Te ise kasutate ekraanimeediumit

keskmiselt..... tundi päevas

5. Teie laps veedab ekraanimeediumi ees

Tööpäevadel keskmiselt tundi päevas

Puhkepäevadel keskmiselt tundi päevas

6. Laps jälgib ekraanimeediumit nädalas tavaliselt

- a) iga päev
- b) enamikel päevadel
- c) umbes ülepäeva
- d) mõnel üksikul päeval
- e) ei vaata üldse

7. Laps jälgib ekraanimeediumit... Palun kasutage vastamiseks järgmist skaalat: (1-ei, 2-harva, 3-vahetevahel, 4-enamasti, 5-alati)

a) üksi	1	2	3	4	5
b) koos õe-vennaga 1	2	3	4	5	
c) koos vanematega	1	2	3	4	5
d) keegi muu	1	2	3	4	5

8. Kuidas planeerite ekraanimeediumi vaatamist

- a) valin ise programmi
- b) valime programmi koos lapsega
- c) igaüks vaatab ise mida soovib
- d) mingi muu viis, milline?.....

9. Palun seadke Teie pere laste poolt vaadatuimad saated järjekorda (palun nummerdage alustades enimvaadatuimast)...

- a) lastesaated.....
- b) loodussaated.....
- c) nn. päevased „seebiseriaalid“
- d) reality – showd.....
- e) actionfilmid.....
- f) seiklusfilmid.....
- g) õudusfilmid.....
- h) uudised.....
- i) telemängud.....
- j) heategevuslikud telešoud.....

10. Nimetage 3 lapse lemmiksaadet... (palun nimetage konkreetset pealkirjad) alustades kõige meeldivamast

1.....

2.....

3.....

11. Millised on Teie lapse lemmiktegevused (palun nummerdage, alustades kõige enam meeldivamast)

- a) õuemängud.....
- b) mänguasjadega mängimine.....
- c) TV vaatamine / video vaatamine.....
- d) Arvutimängud.....
- e) sõpradega mängimine.....
- f) raamatute ettelugemine/ pildiraamatute vaatamine.....
- g) muu (mis?).....

12. Ma suhtun ekraanimeediumite vaatamise, kui kasulikku ja arendavasse ajaveetmise viisi positiivselt

1

2

3

4

5

Ei nõustu üldse pigem ei nõustu ei oska öelda pigem nõustun nõustun täiesti

13. Leian, et ekraanimeediumite jälgimise reeglite kehtestamine lapsele on vajalik

1

2

3

4

5

ei nõustu üldse pigem ei nõustu ei oska öelda pigem nõustun nõustun täiesti

14. Meie peres on ekraanimeediumi vaatamise reeglid...Palun kasutage vastamiseks skaalat: (1-ei nõustu üldse, 2-pigem ei nõustu, 3-ei oska öelda, 4-pigem nõustun, 5-nõustun täiesti)

Seotud enamasti ajaliste piirangutega	1	2	3	4	5
Seotud enamasti saadete sisu puudutavate piirangutega	1	2	3	4	5

15. Missugused põhireeglid kehtivad Teie kodus lapse ekraanimeediumite kasutamisele?

1) Reegleid pole

2) On reeglid

Palun nimetage olulisemad:

.....

.....

.....

16. Millised on Teie peamised hirmud, mis on seotud oma lapse ekraanimeediumi vaatamisega? Nimetage palun 3 – 5 olulisemat hirmu

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

Üldandmed

1.Olete...

- a) ema
- b) isa
- c)

2. Teie vanus

.....aastat

3. Teie haridus

- a) põhiharidus
- b) keskharidus/keskeriharidus
- c) kõrgharidus

4. Pere tüüp

- a) kahe vanemaga pere
- b) üksikvanemaga pere
- c) muu peretüüp (mis?).....

5. Lapse sugu

- a) poiss
- b) tüdruk

6. Lapse vanus (märkige vanus selle lapse kohta, kelle rühmast Te küsimustiku saite)

.....aastat

TÄNAN KÜSIMUSTIKU TÄITMISE EEST!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Inna Vesi (*autori nimi*)

(isikukood: 47006082784)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Koolieelikute ekraanimeediumite tarbimine ja lastevanemate hirmud, hoiakud ja reeglid seoses oma lapse ekraanimeediumite tarbimisega“ (*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on Merle Taimalu, (*juhendaja nimi*)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/20.05.2013 (*kuupäev*)

Inna Vesi_____

(*allkiri*)